

HANS KNIBBE (met dank aan Michel van den Burg)

Integratie (2)

Verlicht burgerschap

In Cirkel 61 ging het openingsartikel van Hans Knibbe over, wat hij noemde, 'verlicht burgerschap'. Voor de verlichte burger is verlichting het uitgangspunt; zijn/haar burgerschap is geënt op non-duaal Gewaarzijn. Tegelijk is het gericht op de actualisatie ervan als burger in het leven van alledag.

Op de horizontale as, de as van het 'worden,' ontwikkelt de verlichte burger sociale vaardigheden en zelfinzicht. In het artikel besprak Knibbe de symbiotische en narcistische patronen in relatie met de maatschappij en hoe je die achter je kunt laten in een ruime verlichte optiek op de maatschappij en haar structuren.

Op de verticale as, de non-lineaire as van het tijdloze Zijn, laten we onze organische gehechtheden los en herinneren we dat onze wezensaard volstrekt open, vrij en verbonden is met al het zijnde. Die vrijheid is niet de vrijheid van degene die zich onttrekt aan maatschappelijke verbanden en verantwoordelijkheden maar van degene die beseft dat het gaat om een andere, verlichte manier van je verhouden met die maatschappelijke structuren en beperkingen. We worden verlichte, verantwoordelijke burgers.*

Michel van den Burg schreef een uitgebreide reactie op dit artikel en stelde Hans daarin enkele vragen. In dit tweede artikel over het thema integratie gaat Hans Knibbe in op de reflecties en vragen van Michel, om zo

zijn visie voor Michel en alle lezers van 'Zijn' te verhelderen. Zo geeft hij een kernachtige uitleg van de begrippen involutie en evolutie en laat hij zien dat ontwakken en ontwikkelen nooit van elkaar gescheiden zijn. Maar hij geeft ook zijn visie op de psychologische beweegredenen van complotdenkers en virusontkenkers. Hij nodigt vooral uit om ons niet terug te trekken in een zelfgenoegzame bubbel, maar als geïnspireerde burgers volop deel te nemen aan de maatschappij.

Ontwakken en ontwikkelen

Michel van den Burg gaat in zijn reactie op mijn artikel 'Integratie, verlicht burgerschap' (Cirkel 61) in op het drielagenmodel van de geest dat bij Zijnsoriëntatie wordt gehanteerd: Zijn, de diepste laag, Spirit*, de pure uitstraling daarvan en de psyche*, de geconditioneerde laag.

Michel schrijft: "Ik vraag mij af of dit drielagenmodel van de geest in zijn reikwijdte wel voldoende is om uitdrukking te geven aan onze verbinding met de aarde en de ons omringende wereld. Na het lezen van jouw artikel denk ik te zien dat dit een involutionair model is dat staat op de verticale as van ontwakken. (*Involutie is de beweging van de Geest die zich 'inwikkelt' in de psyche en zichzelf vergeet in die vorm, red.*) Tegelijk wordt duidelijk dat de verticale as, hoewel deze een enorme rijkdom en schoonheid in zich

* Zie begrippenlijst achterin

draagt, aanvulling behoeft van de horizontale as van ontwikkeling of actualisatie. Klopt het dat het driela-genmodel van de geest een involutienair beeld is en dat die aanvulling behoeft van een evolutionair model? En is die aanvulling te vinden in het psycholo-gische werk dat we in de school beoefenen, maar evenzeer in het maatschappelijke werk dat we als ver-lichte burger op ons kunnen nemen?"

Om op deze vragen goed antwoord te kunnen geven, wil ik eerst ingaan op de begrippen 'involutie' en 'evolutie'. Mijn boek *Zijn en Worden* gaat hierover. Ik neem even ruimte om de visie die ik daarin ontvouwt kort weer te geven. Ik heb me in dat boek over de vraag gebogen hoe de Spirit het in zijn heilige hoofd haalt om zich in te vouwen (involueren) in onszelf als beperkte, geconditioneerde wezens, die ons leven voornamelijk doorbrengen in Zijnsvergetelheid. Als gedachte-experiment heb ik met het beeld van een baby gewerkt, evident onschuldig en volko-men bepaald door organische driften, een en al armoedebewustzijn* dus.

Glorie van geconditioneerd bestaan

Het uitgangspunt in Zijnsoriëntatie en Dzogchen is dat Zijn en Spirit inherent en compleet aanwezig zijn in ieder wezen, dus ook in zo'n onmachtige baby. Er zijn dan in principe twee mogelijkheden: Zijn en Spirit zijn alleen aanwezig in de voorvormelijke pure gebieden en afwezig in de organische gerichtheid. Of Zijn en Spirit zijn ook in alle driftmatige passies en psychestructuren aanwezig. Omdat ik ontelbare malen heb mogen meemaken hoe verkramptingen en driften transformeerden tot boeddhakwaliteiten, was voor mij duidelijk dat Spirit inherent aanwezig is in alle psychebewegingen.

Dit lijkt op het eerste gezicht heel vreemd. Hoe kan de oneindigheid en glorie van Zijn zich nu manifesteren in die beperkte, instinctieve gerichtheid van een pasgeboren baby? In drinken, huilen, poepen en slapen? Maar als je er langer bij stilstaat is het eigenlijk even vreemd om aan te nemen dat Zijn en Spirit eventjes een ommetje maken, totdat het kind is ontwikkeld tot een gerealiseerde yogi. En als we denken dat de Spirit alleen in de subtiële pure lagen van het kind aanwezig is en niet in zijn 'samsarische' behoef-tigheid, hebben we de Spirit afgesplitst van zijn lichamelijke met zijn driften en verlangens. Spirit en lichaam, heiligheid en driftmatigheid kunnen dan nooit meer bij elkaar komen. Op die manier wordt ons aardse, organische leven voor eeuwig ver-doemd, als een soort kosmisch ongeluk benaderd.

Helaas is dat een vaak voorkomende en rampzalige manier om over ons bestaan na te denken, die niet kan kloppen als je er even bij stilstaat. Daarmee zou ons bestaan in onverenigbare delen gesplitst zijn. Het enige waar we dan als geïncarneerd wezen op kunnen hopen is dat we zo snel mogelijk van dit onzuivere omhulsel van lichamelijke verlost kun-nen worden. Ik vind dat zonde, want respectloos en blind naar de 'glorie van het geconditioneerde bestaan' zoals Longchenpa dat in zijn boek *Treasure Trove* bezingt:

*"Ik betuig hulde aan de oorspronkelijke
beschermer, Samantabhadra* –
de godheid van de kaya's* en oorspronkelijk
gewaarzijn, die niet
samengesteld worden, noch uiteenvallen,
zowel de glorie van geconditioneerd bestaan
als de vrede van nirwana."*

De zwaan in het eendennest

Zoals ik in het vorige artikel over 'integratie en verlicht burgerschap' betoogde: ik vind dit leven *intrinsiek* de moeite waard en wil het niet reduceren tot een leerplek om te sterven. De glorie van de Spirit moeten we dus leren herkennen *in* ons huidige driftmatige leven, in onze passies, onze psychestructuren en onvolkomenheden.

Het beeld dat ik daarvoor in *Zijn en Worden* heb gebruikt is dat van het lelijke eendje. Het prachtige sprookje van Anderson waarin een Zwaan geboren wordt in een eendennest. Alles wat mooi en groots aan hem is, wordt in de eendenoptiek gezien als lelijk en onaangepast. Net zo wordt onze Spirit aard niet herkend in de conventionele psychooptiek van de mensenwereld. En wordt alles wat daarbuiten lijkt te vallen verworpen. De theoretische termen zijn involutie (tijdloze invouwing van de Spirit) en evolutie (ontwikkeling van de psyche in tijd).

De grond van Zijn blijft onveranderd, die kan niet invouwen. De Spirit, de communicatieve energie van Zijn, is wel in staat om verschillende trillingsgetallen aan te nemen, en zich in te vouwen tot de psyche met zijn vitale behoeftes en ontwikkelingsdrang. De Spirit die psyche wordt is de zwaan die in een eendennest komt. Het invouwen ben ik gaan begrijpen als een uitdrukking van compassie. Want de Spirit neemt de vorm aan die op dat moment geëigend is om de volgende ontwikkelingsstap te kunnen nemen. De driften, verlangens, kwaadheden en angsten zijn Spiritexpressies, omdat het kind zich op die manier kan ontwikkelen in relatie met de buitenwereld.

driften, verlangens,
kwaadheden en angsten
zijn Spiritexpressies

Ondertussen blijft de Spirit wezenlijk geankerd in de oneindige tijdloze ruimte en vrijheid van Zijn. Want de voorvormelijke, centrumloze en tijdloze grond is de geboortegrond van Spirit. De Spirit wordt daarom nooit alleen-maar-lichaam. De invouwing en stolling is nooit totaal. Iets in ons blijft altijd geworteld in ruimte en tijdloosheid. Zo ontstaat er een dynamische spanning tussen de complete openheid en vrijheid enerzijds en de beperkte optiek die samenhangt met onze organische gerichtheid anderzijds. Dat zet aan tot de voortdurende drang van de 'kleine

vorm' naar groter, ruimer en competentier worden. Uiteindelijk willen we zo vrij en ruim worden als de Spirit, als wie we in wezen al zijn. Dit is de motor van de wens-tot-worden, de evoluti-

onaire ontwikkelingsgang, de individuatie.

Involutie en evolutie

Vanuit de Spirit gezien is het de wens om in zijn oorspronkelijke onbegrensdeheid en rijkdom aanwezig te zijn. Vanuit de psyche (het eendje) is het de drang om boven de beperkingen uit te groeien om zo dichtter in de buurt van de zijnswijze van de Spirit te komen. Het lelijke eendje blijft in het sprookje onrustig gedreven tot het zijn ware gezicht gezien heeft. De tijdloze involutionaire invouwing van Zijn tot organisch wezen, zet zo aan tot een evolutionair, lineair uitvouwproces.

Deze visie bevat zowel de involutie-as (Zijn-Spirit-psyche), als de horizontale evolutionaire wordingsas en hiermee is hun onderlinge samenhang gedeut. Vanuit deze optiek begrijp je verlangen, agressie, pantsering, symbiotische en narcistische patronen

als een *invouwing van Spirit*. Je begrijpt dat de Spirit precies die beperkte vorm moest aannemen om zichzelf in die situatie uit te drukken en verder te ontwikkelen. Dat is het zicht in de methode van de 'niet-herkende boeddhakwaliteit*.

Om nu antwoord te geven op de vraag van Michel van den Burg: "Klopt het dat het drielagenmodel van de geest een involutienair beeld is dat aanvulling behoeft van een evolutionair model?" Zoals ik hierboven heb geprobeerd duidelijk te maken, wordt in de visie van de 'niet-herkende boeddhakwaliteit' zowel de involutinaire beweging als de evolutionaire drang tot worden in één visie omvat. De drie lagen van de geest: Zijn, Spirit en vorm (of psyche) zijn altijd aanwezig in iedere psychebeweging. Zowel de herinnering aan Zijn, als de wens om je te ontwikkelen zijn Spiritgedreven. Ontwaken en ontwikkelen zijn in mijn benadering dus nooit van elkaar losgezongen. Vandaar de slogan: rust in Zijn (herinner je de onbegrensde van nog voor-de-invouwing) en doe wat je wilt (breng je vorm, je invouwing tot maximale ontplooiing). Als één van die assen ontbreekt, ben je gesplitst bezig.

1-2-3
7
Het is wel zo dat ik deze visie tot nog toe alleen heb uitgewerkt in het bereik van de psychologisch-spirituele begeleiding, waarbij het meestal gaat over je relatie met jezelf, je naasten en je werk. In het artikel over verlicht burgerschap heb ik voor het eerst het blikveld verruimd tot onze relatie met de maatschappelijke orde.

Overeenkomst tussen de visie van de niet-herkende boeddhakwaliteit en verlicht burgerschap

Een aanvulling op het model is dus niet nodig. Maar

een verruiming van het blikveld wel en mogelijk ook een aanvulling in de sfeer van beoefening. Een van de overeenkomsten tussen de visie van de 'niet-herkende boeddhakwaliteit' en 'verlicht burgerschap' is dat in beide visies beperking niet als een probleem wordt benaderd maar als een intelligente daad van Spirit. In de maatschappelijke context zijn dat de regels, wetten, mores, instituties, etc. In de psychologische context zijn dat de psychologische en energetische verkrampingen. In beide gevallen is er op het eerste gezicht een groot verschil tussen vrijheid en de beperkende structuren. Het lijkt dan logisch om vrijheid te zoeken in de ruimte die vrij is van die belemmerende structuren. *De tijger zit in de kooi, doe die kooi open en stap de vrijheid in!* Het vraagt een hogere optiek om voorbij die instinctieve reactie te kunnen gaan en de zogenaamd beperkende structuren als horend bij jezelf en wezenlijk goedaardig te kunnen benaderen. In beide gevallen moet je voorbij de zelfcentrische optiek kunnen gaan en het hele relationele veld in beeld willen nemen, waarbinnen de beperkingen zijn ontstaan als regulatie van de interactie met elkaar.

Als we weer aan het opgroeiende kind denken, dan zien we dat het driftleven van het kind door de zorgende omgeving gereguleerd wordt. Het kind krijgt niet altijd zijn zin, krijgt een bepaald ritme en regime aangeboden: 'rust, reinheid en regelmaat'. 'De ander' is voor het kind de voedingsbron en het hechtvlak, de instantie die kan bestraffen, die machtig is, van wie het kind totaal afhankelijk is. Het is de 'ander' die het kind psychologisch en fysiek kan maken en breken. 'De ander' kan dus ook een heel bedreigende gedaante aannemen in je geest. Ik vind de indeling van Freud in id*, ego* en superego* hier-

in nog steeds heel bruikbaar. Het id is de driftmatige component, het superego is de geïnternaliseerde machtige ander, en het kind ontwikkelt egofuncties om te bemiddelen tussen de driftmatige krachten enerzijds en de superego geboden en verboden anderzijds. De manier waarop het superego gerepresenteerd wordt in het kind hang af van de mate waarin het kind zich begrepen en gewaardeerd voelt.

Als je niet herkend wordt

Als het kind zich te weinig herkend, geliefd en verwelkomd voelt, kunnen de geboden en verboden niet herkend worden als liefdevolle zorg (wat ze dan waarschijnlijk ook niet zijn). Ze kunnen in de geest van het kind niet verteerd en geassimileerd worden tot iets eigens. Het blijven 'fremdkörper', ongemakkelijke vreemde elementen waar het kind reflexmatig een barrière naar opwerpt, omdat het bang is door de machtige ander, het superego, vernietigd te worden. Het kind kan 'de ander', het sociale veld dus, niet ervaren als iets wezenlijk goedaardigs, het ervaart geen vanzelfsprekende verbinding daarmee. Het raakt in een niet te winnen strijd verwickeld tussen de belangen van zichzelf en die van de sociale wereld. Het is of 'ik' of 'de ander', 'we kunnen niet samen bestaan'.

Omdat we niet kunnen ontsnappen aan de sociale wereld, want we bestaan in en uit relaties, moeten we een manier zien te vinden om de bedreigende macht van die sociale wereld te blokkeren. We zijn evolutionair uitgerust om onze gevoelige openheid, de communicatieve stroom, te verdoven door in te krimpen en onze energie te vertragen en te bevriezen. We verkrampen op fysiek, energetisch gevoels-

matig en geestniveau. Een deel van ons beschermt zich tegen vernietiging, door niet langer deel te nemen aan de uitwisseling op het contactvlak*. Het trekt zich terug, gaat ondergronds. Ik noem dat het teruggetrokken zelf. Wat overblijft om wel in de wereld te opereren en wat zich nu inspannt de ontbrekende liefde te veroveren, noem ik het 'strategische zelf'. Als deze splitsing eenmaal geïnstalleerd is, is er op de contactloze plekken geen mogelijkheid meer tot ontwikkeling van de psyche tot rijpere optieken waarin de wensen van de sociale wereld en de eigen verlangens en eigenheid, samenwerken en elkaar kunnen versterken.

De contracties die je in jezelf tegenkomt, de tralies van jouw kooi, zijn jouw manier om je integriteit te bewaren in een omgeving die jou niet liefdevol kon herkennen. De cruciale stap in de visie van de 'niet-herkende boeddhakwaliteit' is nu om de tralies niet te benaderen als iets waarvan je je moet bevrijden, maar als de schatkamer van je Spiritkwaliteiten. Je leert te zien dat alle zwaankwaliteiten die zich niet herkend wisten in het eendennest nu volledig intact aanwezig zijn in de tralies, zij het in gecomprimeerde vorm. De instinctieve reactie van ontsnappen aan de pijnlijke beperking wordt omgebogen naar een eerbiedige omgang daarmee. In dat zicht toont zich de 'niet-herkende boeddhakwaliteit' van iedere kramp.

Hiermee wordt tevens 'de ander', zoals die gerepresenteerd is in de contractie, ontdaan van jouw negatieve projectie daarop. Zelf en ander zijn van dezelfde spiritorde. In deze openheid kan zich een rijpe ego-structuur ontwikkelen, waarin de splitsing tussen zelf en ander is opgelost.

Als je wel herkend wordt

Wanneer er voldoende openheid en liefde is tussen ouder en kind, kan het superego zich ontwikkelen tot een wezenlijk goedaardige instantie, waar de normen en wensen van de samenleving in vertegenwoordigd worden. Het kind ontwikkelt zo van een pre-sociale oriëntatie op de eigen impulsen en behoeftes, tot een sociale oriëntatie. Waarbij de ander ook in beeld genomen wordt, zonder dat dat ten koste gaat van de eigen impulsontwikkeling, levendigheid en libido.

Er is in wezen geen tegenspraak tussen 'doen wat je wilt', de drang tot individuatie, enerzijds en de behoefte om een bijdragend lid van de gemeenschap te zijn anderzijds. Die twee schijnbaar tegen-gestelde oriëntaties versterken elkaar juist. Zoals iedere keer weer ervaren kan worden in de oefeningen in holon*-bewustzijn die we in de school aanbieden. Want hoezeer we ons ook autonoom wanen, we zijn een door-en-door sociaal wezen. Net zoals al het bestaande een vorm van communicatie is en entiteitschap ontbeert, net zo is ons psychologische zijn vooral een sociaal zijn en is er geen losstaande, zelfstandige 'zelf'-entiteit te vinden. Onze Spirituele aard is wezenlijk liefhebbend, compassievol, gevend, verbonden en gelukkig. We zijn in wezen Bodhisattva's (hij/zij die zich inzet voor de bevrijding van alle levende wezens, red.). We willen allemaal helpen, bijdragen, de ander gelukkig maken, samenwerken, het goede doen. Deze gerichtheid komt niet voort uit ons instinctieve apparaat, want dat is op voeding, hechting, veiligheid, macht etc. gericht.

[de ander, dat ben jij

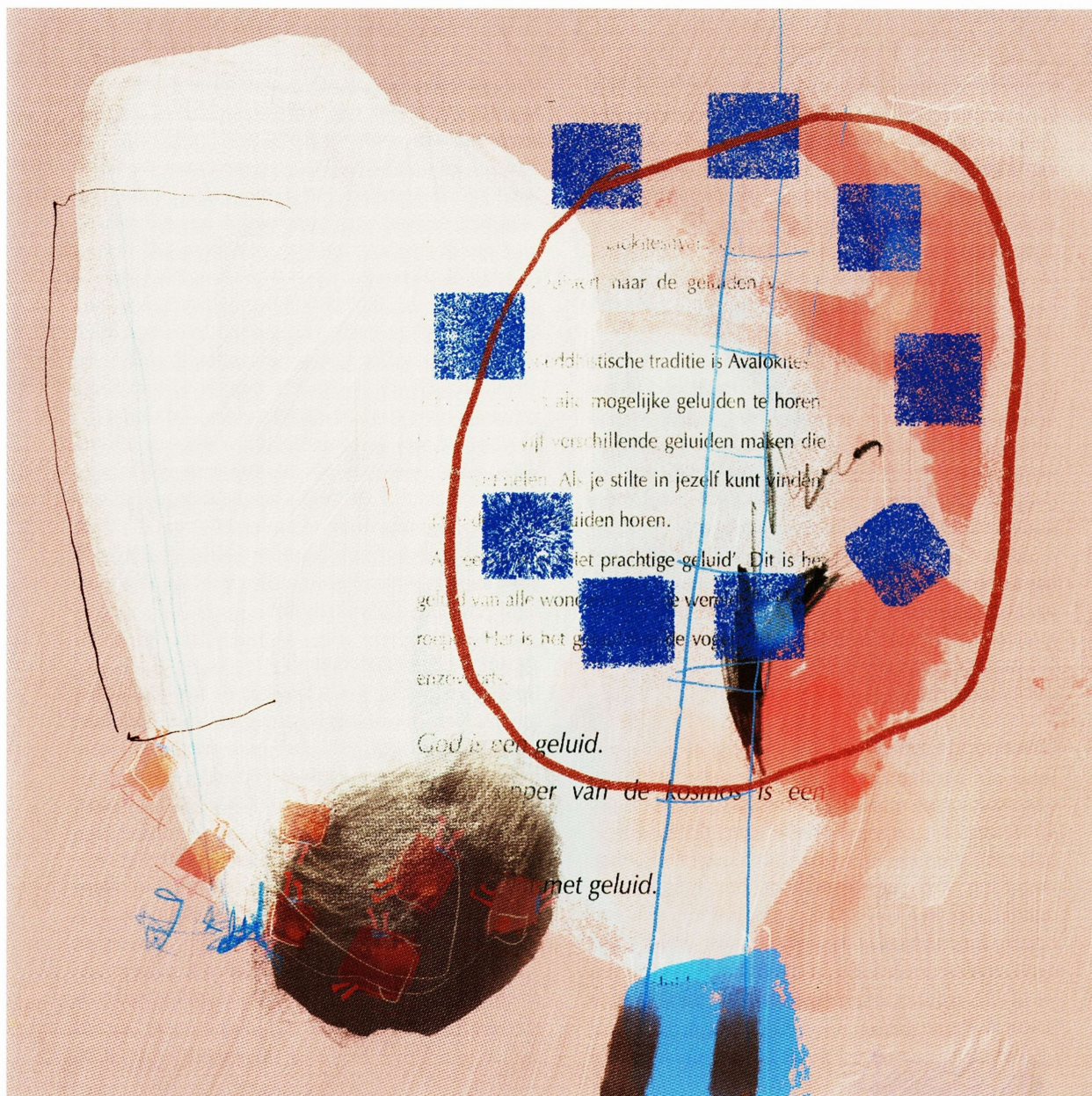
Er is dus een spanning tussen wat op Zijnsniveau nu al waar is en wat wij in onze overlevingsoptiek in beeld kunnen nemen. Een goede ontwikkeling van ons als mens houdt in dat we onze oriëntatie laten rijpen van instinctief pre-sociaal tot sociaal, tot uiteindelijk verlicht. Het is onze psyche die zich kan ontwikkelen van een verduistering van verlichting, tot de helper en dienaar daarvan. Deze ontwikkeling kan alleen plaatsvinden als we de internalisatie van de vernietigende ander herkennen, toe-eigenen en vanuit Spiritoptiek herkennen als vormgeving van onze openheid. De ander, dat ben jij.

Verlicht burgerschap versus vijanddenken

Eenzelfde waarderende houding naar schijnbaar belemmerende maatschappelijke instituties heb ik

bepleit in mijn vorige artikel over 'verlicht burgerschap'. De wijze waarop wij daarop reageren, de plek die die instituties in onze psyche gaan innemen, hangt samen met de mate

van integratie van het superego in onze psyche. In een rijpe psyche weet het ego te manoeuvreren in het spanningsveld tussen de belangen van 'zelf en maatschappij', zonder te hoeven afsplitsen, en zonder vernietigende beelden te projecteren op de maatschappij. Als de psyche in een primitieve ontwikkelingsfase is blijven steken, zal het kwaadaardige superego op de machtige maatschappelijke structuren geprojecteerd worden en worden die als vijand van de eigen vrijheid en authenticiteit gezien. Authenticiteit en vrijheid kunnen dan alleen gevonden worden door de kwaadaardige machthebbers buiten te sluiten en je eigen *safe spaces* te creëren, waar je je veilig voelt om gevoelsmatig te expanderen en 'vrijheid' te ervaren. Ik zag dit altijd al in allerlei

"Spirit, Liefde, Vrijheid en Schoonheid bestaan, ze zijn echt en kostbaar. Laten we rijpe en geïnspireerde burgers zijn."

Anne-Riet de Boer

lichaamsgerichte, tantra, dans, en *new age* spirituele werkvormen. De laatste tijd valt me op dat complotdenkers en corona-ontkenners hetzelfde patroon vertonen. En omdat burgerschap nu het onderwerp is, waag ik me eraan om daar mijn dieptepsychologische analyse op los te laten. Ik ben me daarbij volledig bewust van het feit dat dit zeker niet de enige en alles verklarende analyse is. Maar ik vind het wel een heel belangrijke en meestal onderbelichte kant van de zaak.

Michel schrijft hierover: *"Wat jouw beschrijving van het buitensluiten van machthebbers en creëren van safe spaces bij mij oproept, is het verschijnsel van wantrouwen, vijandschap en agressie dat we vandaag de dag overal om ons heen vinden in onder andere populistische politieke stromingen en groepen die zich rondom complottheorieën verzamelen. Klopt het dat deze maatschappelijke fenomenen van opsluiten in het eigen gelijk, pantsering en agressie naar de buitenwereld, voortkomen uit de pre-ego optiek en het niet integreren van de splitsing tussen id en superego, of spelen hier nog andere aspecten?"*

Onverwerkte overdracht

Ik zie complotdenken inderdaad als uitdrukking van onverwerkte overdracht, onverwerkte gevoelens die ontstaan zijn in de jeugd in relatie met de 'machtige' ouder en die geprojecteerd worden op de huidige omgeving. Een vervolg dus van het 'huis van de ouders'. Het idee van een complot is dat er een verborgen kracht werkzaam is die ons wil beheersen, een onzichtbare macht. In psychologische termen vertaald: de projectie van een kwaadaardig superego op machthebbers.

In de vroege fases van psychologische ontwikkeling heeft het kind nog niet het vermogen om ambivalente, genuanceerde beelden te ontwikkelen over zichzelf en de ander. Dus, boosheid van de ouder betekent: *ik ben slecht en ik moet weg. Ik kan niet aanwezig blijven, oog in oog met de kwaadheid van mijn ouder. De ouder wil mij vernietigen, wil niet dat ik besta op de manier zoals ik nu ben.* Die vernietigende ouder wordt een deel van de psychologische structuur van het kind, het superego. In een gezonde ontwikkeling krijgt het superego langzamerhand meer nuance, en verandert van een 'sadistisch' superego naar een welwillende gidsende kracht die de wijsheid van de samenleving vertegenwoordigt. Wanneer er te weinig ontwikkelingsmogelijkheden zijn voor het kind, als gevolg van gebrek aan welwillende herkenning door de ouder, blijft dat deel van de psyche op het primitieve niveau. Het zelfbeeld blijft ongenueanceerd goed of slecht en het superego blijft gewelddadig 'sadistisch'.

Symbiotisch en narcistisch

Datgene wat niet heeft kunnen door-ontwikkelen functioneert op de laagste stappen van emotionele ontwikkeling: het symbiotisch en narcistisch niveau; de hogere niveaus van ontwikkeling zijn respectievelijk: regel-rol*, rijpe psyche*, existentieel* en Spirit* niveau.

Zo zien we bij complotdenkers symbiotische (kritiekloze) versmelting met de eigen groep: hun identiteit is daar onlosmakelijk mee verbonden. Tegelijkertijd is er de narcistische verheffing boven de 'gewone' burger, die het allemaal niet begrijpt en die slachtoffer is van misleiding. De complotdenker is superieur, hij is 'ontwaakt'.

Symbiotische en narcistische structuren zijn gewelddadig naar alles wat ze als aantasting van hun eiland van puurheid, vrijheid en liefde beschouwen. De binnen-buitensplitsing is massief en bijna ondoordringbaar. Je bent of binnen of buiten. In het boek *Zijn en Worden* leg ik deze splitsing uit: "Binnen-buitensplitsing is de splitsing tussen binnen- en buitenwereld, het contactvacuüm dat de psyche daar creëert om zichzelf veilig te stellen. De splitsing werkt zo dat we of in contact met de buitenwereld zijn en daarbij onze gevoelens niet meer waarnemen (strategische positie), of in contact met onze gevoelens zijn, maar ons afsluiten van de buitenwereld (teruggetrokken positie)." Een tussenpositie, zoals onzekerheid en interesse in de andere kant van het verhaal, ontbreekt meestal.

Populisme, corona-ontkenners en complotdenkers

We zien die onrijpe mentaliteit op dit moment in de geschiedenis terug in het populisme, bij de corona-ontkenners en complotdenkers. Wat die bewegingen gemeen hebben, is dat ze de gevestigde en gezaghebbende instanties van overheid, wetenschap en kwaliteitsjournalistiek wantrouwen. De gevestigde orde wordt als een vijand van hun eigen identiteit en vrijheid beleefd. Het is opvallend dat redelijkheid en fatsoen, die horen bij het regel-rol niveau, in die optieken het onderspit delven. En dat paranoïde projecties en ongeremde vijandigheid op een verzonnen vijand kennelijk nodig zijn om het fragiele zelfgevoel te stutten. In psychologische termen zie ik dit als de projectie van het kwaadaardig superego op de buitenwereld. Een vroegkinderlijke constructie.

In deze primitieve optiek ben je niet in staat om de onderlinge afhankelijkheid van jezelf met al het

andere te zien, laat staan te waarderen. Het verlicht burgerschap daarentegen ontstaat pas vanaf de optiek van het rijpe (of wijze) ego en gaat door in het Spirit- en verlichte perspectief. Daar ontwikkel je een ruimer perspectief, kun je de ander welwillend in beeld nemen, kun je ambivalentie toestaan, ontstaat er wijsheid en het leegte*-zicht van onderlinge afhankelijkheid.

In de hogere optieken zie je jezelf als *onderdeel* van de maatschappelijke orde. Je ziet dat je eigen welbevinden niet los te denken valt van de maatschappij waarin je functioneert. Je herkent hoe de maatschappij deel van je is, je vormt, beschermt en je ontwikkeling mogelijk maakt. De maatschappij is het resultaat van het werk van vele generaties om een zo goed mogelijke vorm van samenleven te creëren. Zeker in ons land is dat tot op grote hoogte gelukt. Dat stemt tot dankbaarheid. Die waardering voor de maatschappelijke orde bevrijdt je uit de primitief narcistische mentaliteit waarin de overheid met al zijn regels jou zou hinderen om je goddelijke gang te gaan.

Roep van de Spirit

De verlichte burger kent zijn verlichte aard en weet daarin te rusten. Dat is het rusten in Zijn. Hij volgt ook de roep van de Spirit om zich uit te vouwen tot de meest optimale vorm van zichzelf. Dit is het 'doen wat je wilt'.

Michel van den Burg schrijft hierover: *"Ik denk dat dit 'doen wat je wilt' ook verbonden is met de 'roep van de Spirit' om op te komen voor universele waarden als vrijheid, gelijkheid en rechtvaardigheid. Deze waarden zijn vanuit Spirit gezien ons geboorterecht*

en we ontwikkelen ons als samenleving wanneer steeds meer levende wezens hier deelgenoot aan zijn. Spirit wil zijn intenties realiseren door de wereld een uitdrukking te laten zijn van deze universele waarden. Mensen horen deze roep van de Spirit en geven hieraan gehoor. Tegelijkertijd zijn er allerlei tegenkrachten die deze roep als bedreigend ervaren en in de kiem willen smoren, zoals in mijn vorige vraag vermeld. Ik ben benieuwd hoe jij deze universele waarden ziet vanuit 'verlicht burgerschap' en de relatie van deze waarden tot Spirit en Zijn. En hoe jij in dit verband deze tegenkrachten ziet."

Ik geloof ook in universele waarden, omdat die een Spiritoptiek vertolken. Schoonheid, waarheid, rechtvaardigheid: Plato heeft ze al aangewezen en je vindt ze in veel spirituele stromingen terug (en minder in gevestigde religies). Wanneer we echter gevangen zijn in de overlevingsmentaliteit van de lagere psychen kunnen we de roep van de Spirit niet meer horen. We willen onszelf veiligstellen, zien de wereld als een plek om rijkdom te vergaren. We jagen naar seks, bezit, aanzien en willen alles en iedereen die dat bedreigt vernietigen. We zijn blijven steken in onze ontwikkeling. We zijn niet voorbij de symbiotisch-narcistische laag gekomen en hebben onszelf niet door de 'oorlogszone' heen gewerkt.

Oorlogszone

Ter herinnering: de 'oorlogszone' is het gebied in ons waar we in onze jeugd niet herkend zijn als wezenlijk goedaardig Spiritwezen. Het niet-ontmoet zijn creëert een leegte in ons. Rond die leegte is er echter een oorlogsgebied waarin er intense emotionele

dynamiek is die te maken heeft met de (meestal terechte) aanname dat de ander jou wil vernietigen, psychologisch en soms ook fysiek. Je voelt je daarom chronisch onveilig in de mensenwereld. In de oorlogszone heerst zowel intense angst als intense haat en chronische achterdocht. Het verlangen wel ontmoet en gekend te worden is meestal te pijnlijk om te voelen en is ondergronds gegaan.

We hebben allemaal zo'n oorlogszone in ons. Meestal speelt die op de achtergrond mee in het aannemestelsel dat we hebben over onszelf, over de wereld en de manier waarop we ons leven hebben ingericht om zo min mogelijk last te hebben van die zone. Soms, wanneer we ons in een meer uitdagende situatie bevinden dan we gewend zijn, wordt die zone actief en vallen de lijken uit de kast.

Iedere keer dat we ons voorbij onze comfortzone openen, zal de oorlogszone vroeger of later verschijnen.

Dat gebeurt in onze psyche, als we ons verder openen op spiritueel, emotioneel of seksueel gebied. Wellicht speelt dit mechanisme ook een rol in maatschappelijk opzicht, zoals we nu een regressie lijken mee te maken naar pri-

mitieve optieken door Trump, Erdogan, Orban, autoritaire en populistische wereldleiders, de Islamisten, Forum voor democratie enzovoort.

[de wereld als geheel evolueert

Eén dorp

De wereld als geheel evolueert namelijk. Er is minder armoede, ziekte, oorlog, misdaad en geweld, er is meer oog voor de natuur, voor onderdrukte groepen, vrouwen, kinderen, enzovoort. Het lijkt misschien niet zo, omdat we instinctief geneigd zijn om te

focussen op bedreigende zaken, maar als je naar de cijfers kijkt is dit ontegenzeggelijk het geval. De coronacrisis maakt ook duidelijk dat de wereld één dorp is. We kunnen ons niet verschansen binnen landsgrenzen, het virus houdt zich daar niet aan. In die zin komt de buitenwereld nu opeens de omheinde wereld binnen, die door de symbiotische en narcistische optieken gecreëerd worden. Wellicht dat deze gedwongen ontwikkeling naar een ruimere en hogere optiek de al bestaande oorlogszones wakker maakt bij alle mensen, die niet hebben kunnen of willen deelnemen aan deze ontwikkeling.

Tegenkrachten

En dan breekt de hel los, want een lagere optiek is niet in staat om een hogere optiek als *hoger* te herkennen. De 'tegenkrachten' zoals jij ze noemt worden dus gevormd door alle mensen, ideologieën en instanties die opereren vanuit lagere optieken. Iedere hogere optiek wekt de oorlogszone tot leven bij mensen met een lagere optiek. Het daagt hen uit om voorbij hun grenzen te gaan. De grenzen in geest, energie en gedrag waarmee ze tot dan toe de 'vernietigende buitenwereld' hebben kunnen buitensluiten. Het territorium dat hun overzicht en vastigheid biedt, wordt bedreigd. De haat en paranoia worden wakker.

Hoewel een deel van hen de hogere optiek herkent als hoger (anders zou de oorlog niet oplaaien), zal hun existentiële zwaartepunt zich nog steviger fixeren in de lage optiek. Van daaruit kunnen ze de hogere optiek *alleen maar zien als een nog lagere versie* dan die van henzelf. Wanneer de ander het goed met jou lijkt te menen, wantrouw je dat als een smerige misleiding. Als iets wat van een lagere men-

taliteit getuigt dan waar jij jezelf in bevindt. Jij bent tenminste eerlijk, de ander huichelt. Als er een beroep op rationaliteit wordt gedaan, wantrouw je dat als een diskwalificatie van jouw instinctieve en intuïtieve wijsheid. Als er wordt gevraagd de feiten in ogenschouw te nemen, verlaag je de feiten tot nepnieuws. Als je wordt gevraagd je ten dienste van het geheel te voegen in beperkende regels, zie je dat als een machtsgreep van de overheid. Huiveringwekkende voorbeelden hiervan zijn de reacties van Trump, Fox News en Thierry Baudet op integere wetsdienaren, wetenschappers, bestuurders en kwaliteitsjournalistiek.

Speciaal onthullend vind ik de hoge dichtheid van zogenaamd spirituele mensen bij virusontkenners, complotdenkers en populistische partijen. Kennelijk was 'spiritualiteit' een verlengstuk van hun pre-ego mentaliteit. Ik ben bang dat ze spiritualiteit een hele slechte naam bezorgd hebben bij de gemiddelde, weldenkende burger. Echt jammer en doodzonde. Want Spirit, Liefde, Vrijheid en Schoonheid bestaan, ze zijn echt en kostbaar. Door de pre-ego misinterpretatie daarvan worden deze verheven termen nu makkelijk geassocieerd met randmaatschappelijk escapisme.

Vrijheid

De Volkskrant publiceerde op 4 mei een mooi artikel van de filosofe Alicja Gescinska. Zij schrijft daarin onder andere: "De gechargeerde kritiek (onze vrijheid wordt afgenomen, het is een dictatoriale ingreep) getuigt van een eenzijdig begrip van wat vrijheid en onvrijheid werkelijk betekenen. Vrijheid is meer dan met rust gelaten worden, meer dan de afwezigheid van geboden of verboden, meer dan

gewoon je zin kunnen doen. Want als iedereen gewoon zijn zin zou doen, heeft weldra niemand het nog naar zijn zin en zal de vrijheid van de een de onvrijheid van de ander inluiden.”

Haar conclusie: vrijheid kan slechts bestaan bij de gratie van begrenzingen. Vrijheid is sociaal van aard. Onze vrijheid is, zoals onze menselijke natuur zelf, per definitie sociaal. Zij citeert Gabriel Marcel, een andere filosoof: “De mens die het meest vrij is, is de mens die het meest broederlijk is.”

Zijnsoriëntatie is een visie en werkwijze die radicaal relationeel gericht is, en die jou helpt om je plek te vinden in de maatschappij, zelfs al ligt het spirituele startpunt van onze oriëntatie buiten het conventionele sociale domein. Vanuit die hoge optiek kun je herkennen dat je altijd al in verbinding bent en dat de glorie van de Spirit in dezelfde wijze aanwezig is in jou als in ‘de ander’. Laten we ons in Godsnaam niet terugtrekken binnen onze zelfgenoegzame bubbel, maar in dankbaarheid en respect deelnemen aan de maatschappij waar we deel van uit maken. Laten we rijpe en geïnspireerde burgers zijn.

Hans Knibbe is spiritueel leider van de school voor Zijnsoriëntatie, een pad voor levenskunst. Aanvankelijk heeft hij zich als klinisch psycholoog bekwaamd in de humanistische therapie.

Daarnaast is het Tibetaans boeddhisme een belangrijke inspiratiebron. Vanuit de wens de

traditionele splitsing tussen psychotherapie en spiritualiteit op te heffen, richtte hij in 1987 de school voor Zijnsoriëntatie op.

Correspondentieadres: hans@zijnsorientatie.nl.

Literatuur

Knibbe, H. *Zijn en Worden*. Servire, 2006

Gescinska, A. ‘We moeten leren om vrij te zijn met elkaar, en niet ten koste van elkaar.’ *De Volkskrant*, 4 mei 2021.

Noten

1 *A Treasure Trove of Scriptural Transmission* is een boek van Lonchenpa, een 14e-eeuwse Tibetaanse leraar uit de Nyingma school. Het boek werd naar het Nederlands vertaald in de School voor Zijnsoriëntatie als *Een Schatkist van Overdracht door Geschriften* en wordt uitgegeven door de Stichting Zijnsoriëntatie i.s.m. Uitgeverij Asoka. Een ander boek van deze belangrijke Dzogchen leraar is *Het Juwelenschip*.

2 In mijn boek *Zijn en Worden* laat ik zien dat de Spirit zich invouwt in verschillende optieken en ontwikkelingsstadia. Ik noem dat de ‘ladder van optieken’. Iedere hogere optiek op de ladder incorporeert vermogens van de onderliggende trede en geeft die een nieuwe plek in de eigen optiek. De lagere optieken van symbiose en narcisme zijn pre-sociaal. De wereld draait om hen zelf waarbij de ander benaderd wordt als een object voor de eigen behoeftebevrediging. De regel-rol optiek is de eerste ‘sociale’ optiek waarbij ‘de ander’ een plek krijgt in het emotionele leven. In de regel-rol optiek ben je je bewust van de groep en de gemeenschap waarin je functioneert. Je bent in staat om zorg voor de ander en de groep op je te nemen. Het is een conventioneel niveau, bepaald door verantwoordelijkheden, taken en burgerschap. Integratie is uitbreiding van je spirituele zicht.

Integratie is
uitbreiding van je
spirituele zicht.